

A KOLOZSVÁRI TUDOMÁNYEGYETEMEN 1872—1918 KÖZÖTT KÉSZÜLT GYÓGYSZERÉSZDOKTORI ÉRTEKEZÉSEK*

ZALAI KÁROLY

Érkezett: 1970, XII. 24.

A gyógyszerészdoktor-képzés egyik fontos követelménye a doktori értekezés, mely mint tudományos munka, értékes bizonyítéka egy egyetem, valamint egyes intézetei mindenkori tudományos életének. Ezek együttesen az egészségügyi — ezen belül a gyógyszerési — kultúra és tudomány fontos dokumentumai.

Ebből a tényből kiindulva, a Budapesti Orvostudományi Kar 200 éves jubileumára feldolgoztuk a gyógyszerészdoktor-képzés kialakulásának és fejlődésének történetét [1], továbbá felkutattuk az Egyetemünkön készült gyógyszerészdoktori értekezésekre vonatkozó legfontosabb adatokat [2]. A különböző könyvtárakban végzett kutatások során számos esetben találkoztunk kolozsvári gyógyszerészdoktori értekezésekkel, illetve azokra vonatkozó irodalmi utalásokkal. Ezek közül külön kiemelendő *Horváth Jenő* [3] hasonló tárgykorú közleménye. E körülmények érlelték meg az elhatározást a gyógyszerészdoktori értekezésekre vonatkozó 1872—1918. évi adatok összegyűjtésére a Kolozsvári Tudományegyetemen.

A munka remélhetőleg nemcsak gyógyszerésztörténeti, hanem általános tudománytörténeti szempontból is érdeklődésre talál, mert a díszertációk az egyes korok tudományos problémáit, a kutatások módszereit és eredményeit tükrözik.

A volt Habsburg-birodalom területén a XIX. század első kétharmadáig (az 1870-es évekig) a bécsi, pesti, a prágai, a krakkói, a lemergi, a gráci és az innsbrucki egyetemek álltak a felsőfokú oktatás, a tudományok szolgálatában. A felsorolt egyetemek gyógyszerészek képzésével is foglalkoztak. A Kárpát-medence legkeletibb részében, Erdélyben az első, folyamatosan működő egyetem felállítása — több kezdeményezés ellenére — csak 1872-ben valósult meg. Az 1872. évi XIX. törvények elrendelte, hogy Kolozsvárott, a tanszabadság elvének alapján „egyetem állítassék fel” a jogakadémia és az orvossebészeti tanintézet megszüntetésével. Az egyetem — amelynek alapítólevelét a király csak 1881. jan. 4-én bocsátotta ki, és amelyben megengedte, hogy az egyetem az ő nevét viselhesse — működését négy karon kezdte meg: 1. Jog- és államtudományi; 2. Bölcsészeti, nyelv- és történettudományi; 3. Orvostudományi; 4. Matematikai és természettudományi karon. A gyógyszerész- és gyógyszerészdoktor-képzésben a két utóbbi kar oktatói vettek részt.

A Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz József Tudományegyetem 1872. évi felállítása a Kárpát-medencében a pesti után időrendben a második egyetem volt, s mivel itt az alapítással egyidejűleg a gyógyszerészképzés is megindult, ez nagy reménységet jelentett a gyógyszerészet számára, mind a gyógyszerészképzés fejlődése, mind a gyógyszerészi tudományok szélesebb körű művelése tekintetében [4]. A kolozsvári egyetem alapításának jelentőségét még jobban megvilágítja az a körülmény, hogy a felsőmagyarországi, a mai szlovákiai területen és Horvátországban sem volt még akkor önálló egyetem, így gyógyszerészképzés sem.

A Kolozsvári Tudományegyetemen az 1872—1918. évek között készített gyógyszerészdoktori értekezésekre vonatkozó adatokat az *I. táblázatban* fog-

* A *Communicaciones de Historia Artis Medicinac* 1970. S. 4. számában francia nyelven megjelent tanulmány rövidített kivonata.

Év	Név	A disszertáció címe	Megjegyzés
1877	Tomesik József	Ismeretlen	A Kolozsvári Tudományegyetem elsőnek felavatott gyógyszerészdoktora
1877	Ember Bogdán	Capsicum annuum	
1880	Jucko Ferenc	Ismeretlen	
1882	Issekutz Hugó	Tanulmányok a Naftalinnak többszörös helyettesítése által nyert származékairól	Egyetemi magántanár, a kolozsvári Egyetemi Gyógyszertár vezetője
1884	Harti Károly	A szerves vegyületek szerepe a gyógyszerismeret körében	
1884	Gajzago Sándor de Apamagyfalvi	Ismeretlen	
1885	Dulja Árpád	Ismeretlen	
1886	Hibay György	Ismeretlen	
1888	Nyíredli Jenő	Ismeretlen	
1890	Szabó Albert	Ismeretlen	
1892	Batáry István	Újabb gyógyszerek	
1893	Czetz Dénes	Halogén-savak hatása aethyl, illetve amylnitrittel a trimethoxy-propenyl-benzolra (asaron)	
1893	Friedmann (Pábián) József	Részletek az Asaryl-aldoximok sajátosságos isomériájáról	
1893	Odor Béla	Az Asarolaldehid néhány kondenzációs terméke	
1894	Szathmáry István	Aethylnitrit és sósav behatása az Eugenol, Safrol, Apiol és isovegyületekre	
1897	Hj. Hintz György	A Nerium oleander levelének szöveti szerkezete és alkotórészei	
1899	Potsárkó Géza	Szöveti és kémiai utalékok a hazai kender (Cannabis sativa L.) ismeretéhez, tekintettel az indiai kenderre-vonatkozó irodalomra	

Év	Név	A disszertáció címe	Megjegyzés
1900	Kudar Jenő	A diortho-kumarketon natrium, baryum, magnesium, chinin, morphin és hydroxyl-amin sóiról	
1900	Orient Gyula	A Natriumlygosinat alkalmazása a boranalysisben	A Kolozsvári Tudományegyetem rk. tanára, kutatógyógy-szerész és orvos, neves gyógyszerész-történész és muzeológus
1901	Széki Tibor	I. A di-ortho-cumarketon (di-o-oxy-dibenzalacetone) néhány származékáról II. Az egyszerű ceracidin előállítására vonatkozó kísérletek	A Kolozsvári Tudományegyetem magántanára, majd a Szegedi, később a budapesti egyetemen a szerves és gyógyszerészi kémia professzora
1903	Kirchner Sándor	A dialysis alkalmazása a bor analysisében	
1903	Kontesveller Károly	I. Aromás aminek oxigén-felvevő képessége. Az o-dioxybenzalacetonnatrium (natrium-lygosinatum), mint alkaloida kémilészer II. Mikrochemiai vizsgálódások a drogok cersavtartalmának kimutatására	
1903	Reisman Ödön	Bacteriumok, mint egyes gyógyító- és kémilészerek bomlásának okozói	
1904	Hj. Dvorszky Béla	A nitrobenzol tulajdonságainak megváltozása, előidézve az előállítására szolgáló anyagok sorrendjének megváltoztatásával	
1904	Ejny Lajos	I. Tanulmányok a borok nitrogéntartalmáról II. A borok elektromos vezetőképességéről III. A borok dialysiséről és Lygosin reakciójáról	
1905	Hesser Andor	Felismerhetők-e az egyes hivatalos drogok poraikról és kimutatható-e fertőzésük göresővi vizsgálatok segítségével?	
1905	Rácz Rezső	Eljárás Asarylaldehid- és Trimethoxybenzooesav előállítására és az Asarylaldehid néhány új származéká	

Év	Név	A disszertáció címe	Megjegyzés
1906	Ferencz Áron	Az Aristolochia elematitís szövettanáról és kémiaijáról	Egyetemi magántanár, a kolozsvári Egyetemi Gyógyszertár vezetője
1907	Bizsek Dezső	A Vinca minor pharmakognosiájához	
1907	Glückstahl Zoltán	A Pulmonaria offic. szövettanáról és kémiaijáról	
1907	Mészáros Béla	Vaccinium vitis idea kémiaija	
1908	Berde Ferenc	A rendes és fordított sorrendben előállított Chlor eltérő tulajdonságai	
1908	Glück (Gabus) Lajos	A Semen colchici, sabadilla, sinapis nigra és sinapis alba porának mikroszkópius vizsgálata	
1908	Hints Zoltán	Néhány hivatalos gyümölcs porának mikroszkópius vizsgálata	
1908	Keresztes Béla	A rézoxidul és néhány szénvegyület tulajdonságainak módosulása, előidézve az előállításukra szolgáló anyagok sorrendjének megváltoztatása által	
1908	Vértes Bódog	A Semen lini, stramonii, hyoscyami és faba calabarrica porának mikroszkópius vizsgálata	
1910	Kertész Ernő	Adalék a Magyar Gyógyszerkönyv III. kiadásában újonnan felvett növényi drogok szövettanához. 1. Equisetum arvense, 2. Leonurus lanatus szövettani szerkezete	
1910	Nagy Árpád	Az Amygdala dulcis, Strophantus, Nux moschata, Macis, Ricinus és Crotonmagvak porának mikroszkópius vizsgálata. Van-e különbség a különböző sorrendben előállított rézoxidul kémiai összetételében?	
1910	Polányi Béla	A drogok szövettani vizsgálata különböző festőeljárások segítségével	

Év	Név	A disszertáció címe	Megjegyzés
1911	Bisiczky András	Adatok a paprika szövettanához	
1911	Dömötör Lajos	A Magyar Gyógyszerkönyvben hivatalos zsíros olajok tulajdonságainak vizsgálata	
1911	Grünbaum Imre	Összehasonlító szövettani vizsgálat az Aconitum napellusra és az Aconitum cammarumra vonatkozólag	
1912	Abay Nemes Gyula	A hazánkban előforduló két Erika-félének az Arctostaphylos uva ursival való összehasonlító levél-anatómiája s poruknak, valamint a Leonurus lanatus és Equisetum arvense porának mikroszkopikus anatómiai vizsgálata fő hatóanyaguk kémiai meghatározásával. A Lecithin tisztaságának megvizsgálásáról s a növényi magvakból előállítható Lecithinről	
1912	Fülep Ágoston	Összehasonlító szövettani vizsgálat az Aspidium filix mas, Aspidium phegopteris, Aspidium angulare és Aspidium spinulosumra vonatkozólag	
1912	Gál Emil	A Folliculi sennae szövetszerkezete és vegyi alkotórészei	
1912	Mikó Gyula	A Para-diphenylol-dimethyl és diaethyl-methán nitro és amino vegyületeiről	Egyetemi rk. tanár, a debreceni Egyetemi Gyógyszertár vezetője
1912	Moskovits T. Vilmos	Az Aconitum variegatum gumójának szövettana és kémiaja	
1912	Pfeiler Lajos	I. Néhány új nitrostyrolról II. Oxymek nitrogén-tartalmának meghatározása a Fabinyi-féle térfogatos módszerrel	
1912	Teutsch József	I. Új módszer a paraffinolajnak zsíros olajokban való kimutatására és mennyiség meghatározására II. Zsírok és olajok elszappanosodási gyorsaságának meghatározása	

Év	Név	A disszertáció címe	Megjegyzés
1913	Cseresznyés Gyula	Különböző dohánykészítmények Nikotintartalmáról, különös tekintettel az egyiptomi szivarkára és a Nikotinmeghatározó módszerek használhatóságára	
1913	Dávid Lajos	A Hydrastis Canadensis L. gyökértörzse és kivonata, Hydrastin-tartalmának a különböző gyógyszerkönyvek metódusai szerint való meghatározásáról és a kivonat Berberin-tartalmának egy új, mennyileges meghatározási módjáról	A kolozsvári Gyógyszerészeti Intézet és Egyetemi Gyógyszertár tanársegéde, majd a szegedi Gyógyszerészeti Intézet és Egyetemi Gyógyszertárban „A gyakorlati gyógyszerészet” professzora
1913	Lóbl Imre	Egynéhány gyógyszerképpen használt gyümölcs és mag myerochemiai és myerosublimációs vizsgálata, az alkaloida tartalmak mennyileges meghatározásával val kapcsolatban	
1913	Pildner Viktor (steinburgi)	Egynéhány gyógyszerül vagy élvezeti cikkül használt gyümölcs és mag vizsgálata mikrochemiai és mikrosublimációs úton	
1913	Schaar Alfréd	Néhány gyógyszerül szolgáló levél hatóanyagának mikrochemiai és mikrosublimációs úton való kimutatása	
1913	Schieszl Károly	Az antraglycosidákat tartalmazó drogok érték meghatározásáról	
1913	Spiller Jenő	Morphium, Narcotin-meghatározások a Pantoponban	
1913	Tompos Ferenc (hadusfalvi)	A hivatalos drogok porainak mikrosublimációja	
1914	Csernátony Zoltán	A Di-o-oxibenzalacetonnatrium (ygosinatum) katalitikus redukciójáról és a redukált vegyület egynéhány származékáról	
1914	Reiner Mihály	Összehasonlító szövettani vizsgálatok a különféle Strophantus-fajok magvaivalra vonatkozólag	

Év	Név	A disszertáció címe	Megjegyzés
1914	Szenző Imre	Adatok a Gypsophyla paniculata és a Saponaria officinalis gyógyszerismjéhez.	
1914	Weinberger (Vágó) Pál	Adatok a nitrostyrolak ismeretéhez	
1914	Klein József	Ismeretlen	
1916	Kohn Gyula	A Frangula-kéreg hatóanyag-mennyiségének ingadozása és levelének gyógyszerismereti adatai	
1918	Halász Pál	Különböző borsó-fajok Lecithin és phosphor-tartalma	
1918	Jeney (magenyedi) István	Az Adigan nevű digitális készítmény tartósságára vonatkozó vizsgálatok	
1918	Lengyel Gabriella	I. Synergismus és capillár-aktivitás. II. Digitális hatású drogok	

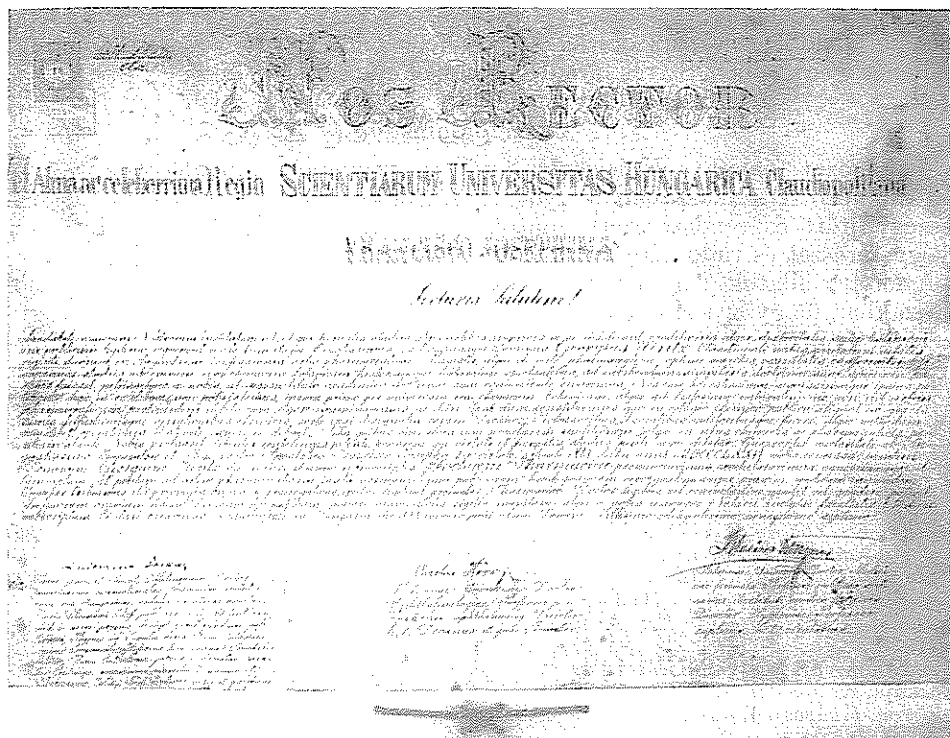
laltam össze. A táblázat tartalmazza a disszertáció elkészültének időpontját, a disszertáns nevét és a disszertáció címét. Megjegyzés rovatába bejegyzést eszközöltem azoknál a személyeknél, akik tudomásom szerint későbbi életpályájuk alatt a tudományok művelésében, az egyetemi oktatásban kiemelkedő érdemeket szereztek.

A táblázat áttanulmányozása alapján megállapítható, hogy a kimutatásból hiányzik néhány disszertáció címe. Mivel az egyetem hivatalos adatai csak részben álltak rendelkezésemre [5], így az összegyűjtött anyag teljességét sem állt módomban ellenőrizni. Elküldtem tehát Kolozsvárra *Green* professzornak, aki az ottani irodalmi források alapján értékes adatokat bocsátott rendelkezésemre. A disszertánsok számát teljesnek találta [6]. Fáradozásáért és őszinte segítségnyújtásáért ezúton is köszönetet mondok.

A táblázat adataiból megállapítható, hogy a Kolozsári Tudományegyetemen a „doctor pharmaciae” képesítést először az 1876/77. tanévben adták ki *Tomesik József* gyógyszerésznek. Disszertációjának témája és címe, sajnos, ismeretlen. Életpályájáról annyit tudunk, hogy Erdélyben Aranyosgyéresen (Torda-Aranyos vármegye) volt gyógyszerháza.

A disszertációkat — címük alapján — a tudományok megoszlása szerint csoportosítottam. Az összesen 66 dolgozathoz — a 8 ismeretlent levonva — kémiai tárgyú 23, gyógyszerészeti-gyógyszerismereti tárgyú pedig 35 értekezés volt, ami 40 : 60%-os megoszlási arányt jelent.

Mint érdekességet kívánom megemlíteni, hogy egyes disszertánsok (*Széki, Kontesveller, Ejury, Abay-Nemes, Pfeiler, Teutsch*) értekezései két, sőt olykor három, egymással összefüggő vagy össze nem függő téma kidolgozásáról számoltak be. Hasonló jelenséggel a budapesti egyetemen készített gyógyszerészdoktori értekezéseknél nem találkoztam.

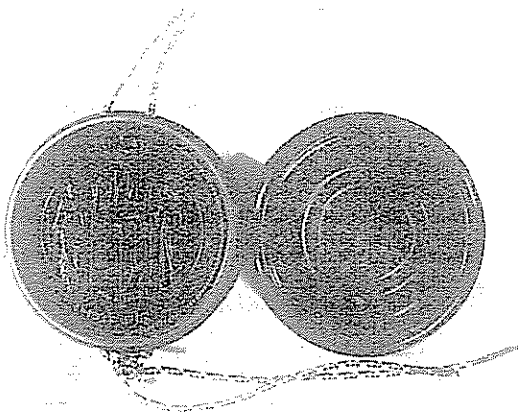

1. ábra. Hintz György gyógyszerészdoktori diplomája

A gyógyszerészdoktori értekezések tárgykörének megfelelően, azok elkészítésében a Kolozsvári Tudományegyetem Vegytani Intézete, Gyógyszertani Intézete vett részt. A témavezető professzorok, tanárok között szerepelnek: *Fleischer Antal*, *Fabinyi Rudolf* és *Ruzitska Béla*, a kémia professzorai, és *Széki Tibor* egyetemi magántanár, továbbá *Högyes Endre*, *Bókay Árpád*, az általános gyógytan és gyógyszerstan professzorai, *Tóth Lajos*, a gyógyszerstan professzora, *Lőte József*, a gyógyszerstan és gyógyszerismeret professzora, *Jakabházy Zsigmond*, a gyógyszerismeret professzora.

A Kolozsvári Tudományegyetem által *Hintz György* részére 1897-ben kiállított gyógyszerészdoktori diplomát és annak pecsétjét az 1. és 2. ábrák mutatják.

Mivel a disszertációk címére vonatkozó adatok — bár nem nagymértékben — hiányosak, ezért kérem a tisztelt Olvasókat, hogy a munkámból hiányzó adatokat, esetleges hibákat velem közölni szí-

2. ábra. A gyógyszerészdoktori diploma pecsétje

veskedjenek. Kérem ezt a gyógyszerészetre vonatkozó adatok minél teljesebb történeti feldolgozása, az országhatárok felett álló egyetemes gyógyszerész-tudomány érdekében. Szíves fáradozásukat előre is köszönöm.

Összefoglalás

A dolgozat témája a Kolozsvári Tudományegyetem működésének 1872—1918 közötti szakaszában a gyógyszerészdoktori értekezésekre vonatkozó összegyűjtött és rendszerezett adatok ismertetése, és ezzel megörökítése a gyógyszerészet és tudománytörténet számára.

A feltárt adatok azt mutatják, hogy a vizsgált 1872—1918. évek közötti időszakban 65 gyógyszerészdoktori értekezés készült, melyek 60%-ban gyógyszer-tani-gyógyszerészismereti, 40%-ban pedig kémiai tárgyúak. A disszertációk megállapításai, eredményei előbbrevítették a tudományok művelését, elősegítették a gyógyszerészet gyakorlatát.

Irodalom

1. Zalai K.: A gyógyszerészdoktor-képzés fejlődése a Semmelweis Orvostudományi Egyetemen. *Acta pharm. hung.* 40, (6), 241 (1970).
2. Zalai K., Zboray B., Fodor Zs.: Gyógyszerészdoktori értekezések a Semmelweis Orvostudományi Egyetemen. *Acta pharm. hung.* 40, (6), 255 (1970).
3. Horváth J.: Magyar doktor gyógyszerészek. Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság Értesítője, Budapest (1934).
4. Baradlai J., Bársony E.: A magyarországi gyógyszerészet története. Budapest (1930).
5. A Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz József Tudományegyetem története és statisztikája. Kolozsvár (1896).
6. Grecu, I.: Írásbeli közlés.

K. Zalai: *Фармацевтические докторские диссертации подготовленные в 1872—1918 гг. в Университете г. Коложвар.*

Автор собрал данные относительно фармацевтических докторских диссертаций подготовленных в период деятельности Университета г. Коложвар в годы 1872—1918, и систематизировал эти данные, чтобы таким образом сохранить их для фармации и истории науки.

Собранные данные показывают что в изученном периоде, в годы 1872—1918 всего приготовили 65 фармацевтических докторских диссертаций, из 60% занимаются фармацией, лекарственными препаратами, 40% химическими проблемами. Результаты, установления диссертаций продвинули науку, способствовали фармацевтической практике.

K. Zalai: *Doctor's of pharmacy dissertations made at the University of Kolozsvár between 1872—1918*

Data relating to the doctor's of pharmacy dissertations in the period between 1872—1918 of the existence of the University of Kolozsvár were collected and systematized by the author in order to render those for the pharmacy and for the history of science. According to the explored data in the period between 1872—1918, 65 doctoral dissertations in pharmacy were accepted which have 60 per cent pharmacological-pharmacopoeical, 40 per cent chemical theme. The sciences and the practice of pharmacy were advanced by the findings and the results of the dissertations.

K. Zalai: *Doktorarbeiten in Pharmazie an der Universität der Wissenschaften von Klausenburg zwischen 1872—1918.*

Die Angaben der pharmazeutischen Dissertationen der Universität Klausenburg in der Zeitspanne 1872—1918 wurden zusammengestellt. In dieser Zeitperiode wurden insgesamt 65 Doktorthesen im Fachbereich Pharmazie gefertigt. 60% der Thesen haben Pharmakologie und Pharmakognosie zum Gegenstand, 40% befassen sich mit chemischen Themen. Die Feststellungen und Resultate der Dissertationen haben dazu beigetragen, die Wissenschaft zu fördern und die pharmazeutische Praxis zu bereichern.

(*Semmelweis Orvostudományi Egyetem, Egyetemi Gyógyszertár, Budapest IX., Hőgyes Eötvös u. 7.*)